

Поранешна југословенска Република Македонија Претседателски избори – втор круг 28 април 2004

ОБСЕ/ОДИХР НАБЉУДУВАЧКА МИСИЈА НА ИЗБОРИТЕ

Изјава за првичните наоди и заклучоци

Скопје, 29 април 2004 – Набљудувачката мисија на изборите на Канцеларијата за демократски институции и човекови права при Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОДИХР/ОБСЕ) беше формирана за Претседателските избори од 14 април 2004 г. во поранешната југословенска Република Македонија по покана на Министерството за надворешни работи. Набљудувачката мисија на изборите го набљудуваше изборниот процес за да утврди дали истиот е во согласност со Документот на ОБСЕ од Копенхаген донесен 1990 г., националното законодавство и другите обврски поврзани со изборите.

Оваа изјава треба да се разгледува заедно со Изјавата за првичните наоди и заклучоци издадена на 15 април по првиот круг на гласање. ОБСЕ/ОДИХР исто така ќе издаде сеопфатен Краен Извештај по околу еден месец од завршувањето на изборниот процес.

ПРВИЧНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Вториот круг на изборите одржан на 28 април за избор на Претседател на поранешната југословенска Република Македонија повторно беше општо во согласност со изборните заложби на ОБСЕ, меѓутоа денот на изборите беше нарушен со сериозни неправилности во одредени делови од земјата. Кампањата пред вториот круг на избори, повторно беше спроведена во тивка и уредна атмосфера, а изборните постапки беа спроведени уредно и ефикасно во повеќето делови од земјата. Меѓутоа, на денот на изборите проблемите што се случуваа во текот на првиот круг, како на пример гласање за други лица, преполнување на гласачките кутии и заплашување, беа уште поочигледни.

Условот мнозинството гласачи да го дадат својот глас за вториот круг од гласањето да биде успешен можеби придонесе кон зголемени тензии и неправилности кои беа набљудувани. Додека одзивот кој што беше објавен очигледно го надмина нопходниот минимум, ова не треба да служи за да ја намали одговорноста на Државната изборна комисија (ДИК) да ги разгледа неправилностите кои беа пријавени и исто така даде одговор на сите приговори.

Со оглед на посебните услови за одржување на овие предвремени избори, треба да се истакнат следниве постигнувања:

- Кампањата во вториот круг на изборите, продолжи во голем дел без насилство, а одржувањето на кампањите повторно се изведуваше во тивка и уредна атмосфера;
- И едниот и другиот кандидат во вториот круг презедоа чекори да им се приближат на етнички албанските гласачи преку јавни средби, материјали од кампањата печатени на албански јазик и појавување на медиумите на албански јазик;
- Кампањата во вториот круг на изборите продолжи да се одвива во натпреварувачки дух и повторно медиумите ги покриваа настаните на фер и непристрасен начин; и
- Повторно беа распоредени голем број домашни непартиски набљудувачи низ целата земја со што се обезбеди зголемена транспарентност на процесот;

Беа забележани дополнителни недостатоци во изборниот процес, меѓу другото:

- Сите приговори од првиот круг, без разлика на важност, беа отфрлени од страна на Државната изборна комисија и Врховниот Суд поради технички причини. Неможноста да се утврди одговорноста за тие кои извршиле престапи во текот на првиот круг можеби доведе до зголемени злоупотреби во текот на вториот круг;
- Во одредени региони, членовите на Избирачките одбори (ИО) беа сменети, оставајќи ги Избирачките одбори со претставници од само една партија. Дополнително на ова, имаше намален број на претставници на кандидатите во областите со етнички Албанци при што беше занемарен овој важен механизам за надзор;
- Законодавната рамка не обезбедува вклучување на албанскиот јазик на гласачките ливчиња во вториот круг, а изборната регулатива не обезбедија изборниот материјал да биде на ист начин достапен на албански на места каде има значителен број на етнички албански гласачи;
- Беа забележани сериозни неправилности на ниво на избирачки места во одредени делови од земјата а кои вклучуваа гласње за други лица, преполнување на гласачки кутии и заплашување;
- Пребројувањето и сумирањето на гласовите во избирачките места често пати не беа адекватно спроведени за обезбедување на заштитните механизми на

постапката, а уредната постапка на порамнување на гласовите често не беше следена;

- Со устав пропишаниот услов кој одредува дека вториот круг на гласање ќе биде прогласен за успешен ако мнозинството од регистрираните гласачи го дале својот глас, се наметнува како опасност за неуспешен втор круг на избори, забрзано одржување на нови избори и потенцијално одржување на серија на неуспешни избори;

ОБСЕ/ОДИХР стојат на располагање да дадат поддршка на националните власти како и на цивилното општество со цел да се обрне внимание на сите недостатоци во изборниот процес.

ПРВИЧНИ НАОДИ

Позадина

На 15 април, ОБСЕ/ОДИХР ги издадоа Првичните наоди и заклучоци за првиот круг на гласањето кое се одржа на 14 април. Изјавата за првиот круг од гласањето може да се најде на интернет страницата на ОБСЕ/ОДИХР, www.osce.org/odihr, а заклучоците и наодите кои произлегуваат од таа изјава не се повторуваат тука. Напротив, оваа изјава се осврнува на развојот на ситуацијата од првиот круг на изборите па сè до сега.

Законодавна рамка

Со устав обезбедениот услов мнозинството регистрирани гласачи да го дадат својот глас во текот на вториот круг на избори е потенцијално проблематичен и треба да се разгледува можноста за измени на Уставот во врска со ова. Условот за кворум на гласачи во вториот круг на изборите не само што создава можност за пропоаѓање на изборите, туку може и да доведе до неограничен број серии на повторени избори. Во дополние на истото, неопходното постигнување на кворумот може да предизвика обиди за подигање на одзивот со помош на невообичаени средства – можното користење на притисок врз гласачите или манипулирање со гласовите.

Амандманите на Законот за избор на Претседател кои беа донесени пред овие избори вклучуваат одредба, која е извлечена од Законот за избор на пратеници, која се осврнува на јазикот/јазиците на кој/и ќе се печатат изборните материјали. Оваа одредба не се осврна на последиците на овие правила во врска со гласачкото ливче на избори каде нема кандидат кој е припадник на малцинска заедница, а чиј јазик е официјално признаен.

Во текот на вториот круг на изборите оваа законодавна одредба резултираше во печатење на имињата на останатите два кандидати само на македонски јазик. Ова се случи затоа што одредбата обезбедува печатење на имињата само на македонски, освен ако кандидатот потекнува од друга заедница – при што името на кандидатот исто така се печати и на јазикот (вклучувајќи го и писмото) на таа заедница. Во вториот круг од овие избори обата кандидати беа етнички Македонци.

Одредбата за која станува збор исто така не ги спроведува во целост правилата од Охридскиот рамковен договор во врска со јазиците, се вклопени во Уставот преку Амандманот 5. Во дополнение на јазикот/јазиците на гласачкото ливче, исто така постоеја прашања во врска со јазикот кој се користи на другиот избран материјал (вклучително и гласачкиот список и упатствата за гласање и формуларите); како и во врска со доставата на материјали на албански јазик и јазиците на другите малцинства во областите каде таквите заедници се најмногу концентрирани.

Спроведување на изборите

На 17 април, ДИК официјално ги објави крајните резултати од првиот круг од претседателските избори: Бранко Црвенковски – 385347 гласа (42,47%); Сашко Кедев – 309132 гласа (34,07%); Гзим Острени – 134208 гласа (14,79%); Зуди Целили – 78714 гласа (8,167). Бидејќи ниту еден од кандидатите не доби поддршка од повеќе од 50% од гласачите на гласачкиот список, ДИК ги потврди двата водечки кандидати, Г-дин Црвенковски и Др. Кедев како кандидати во вториот круг на избори.

ДИК целосно ги отфрли сите приговори кои беа добиени по првиот круг од изборите. (Види подолу, Приговори и жалби). На 17 април сите овие приговори беа отфрлени од страна на ДИК врз основа на израмнето гласање во ДИК за што Претседателот го даваше решавачкиот глас. Некои од приговорите всушност вклучуваа во себе ситуации за кои се знаеше во јавноста, ситуации за кои се известуваше дека се проблематични од страна на меѓународните и домашните непартиски набљудувачи. Со тоа што ги отфрли сите приговори, без разлика на нивото на важност, ДИК ја пропушти можноста да испрати порака дека ваквите типови на злоупотреби за кои беа поднесени жалби нема да се толерираат во текот на вториот круг.

Покрај тешкотиите од страна на Избирачките одбори за пополнување на Записникот бр. 14, поради неговата компликувана текстуална природа, овој формулар не беше изменет во периодот меѓу двата круга. Проблемите со Формуларот 14 е уште позастапен во доминантно етнички албанските области, бидејќи формуларот беше изготвен само на македонски јазик. Дополнително на ова, не беа изготвени постери за изборните места во кои се даваат имињата на кандидатите на латинско писмо.

Во одредени области, вклучувајќи ги и Гостивар и Кичево, во Избирачките одбори имаше претставници само на една партија; а ова доведе до зголемени можности за злоупотреби. Извештаите во врска со економски одмазда против лица кои делуваат како претставници на одредени партии во Избирачките одбори, како и загриженоста околу безбедноста при влез во одредени области, исто така можеби придонесоа за отсуството на членовите на Избирачките одбори или претставниците на одредени

партии или кандидати. Отфрлањето на сите приговори кое беше направено по првиот круг на изборите можеби исто така одигра улога во намалениот баланс на претставување на изборните места.

Втор круг изборна кампања

Изборната кампања продолжи на 17 април, по објавувањето на крајните резултати од првиот круг на гласањето. Двата кандидати продолжија со митинзите и се состануваа со граѓаните, меѓутоа акцентот на нивните кампањи, во одредена смисла, се промени кон мобилизирање на партиските организации на локално ниво да излезат и да гласаат. Меѓутоа набљудувачите на Набљудувачката мисија на изборите известија дека кампањите биле слабо видливи на локално ниво.

Јавните дискусии во текот на вториот круг се фокусираа на можноста за големо апстинирање на гласачите и на тоа до која мера етничките Албанци ќе подржат некој од кандидатите. Г-дин Острени и ДУИ активно го подржуваа Г-дин Црвенковски. Од друга страна, ДПА, не го подржа кандидатот и не ги повикаа своите симпатизери да гласаат, иако го продолжија присуството во Избирачките одбори. Меѓутоа на денот на изборите, симпатизерите на ДПА во некои избирачки места активно ги обесхрабруваа граѓаните да не гласаат. Некои лица кои не беа кандидати ги повикуваа гласачите да апстинираат или го акцентираа нивното право да не учествуваат.

Додека кампањата во првиот круг во најголем дел се одвиваше по внатре етнички линии, двата кандидати во вториот круг направија одредени обиди директно да им се приближат на етничките Албанци. Кампањата на Г-дин Црвенковски за прв пат објави оглас во весниците на албански јазик, а кампањата на Кедев започна со такви огласи во првиот круг. Обата кандидати учествуваа во ограничен број на јавни обраќања пред етнички албански гласачи.

Сите четири главни партии и ја изразија својата загриженост на Набљудувачката мисија на изборите во врска со можните изборни неправилности во текот на вториот круг, особено во врска со одредени региони од земјата.

Предизборната атмосфера беше доста мирна, како што беше и пред првиот круг на гласање, а имаше мал број на инциденти на насилство. Голем исклучок беше бомбардирањето на партиската канцеларија на ВМРО-ДПМНЕ во Тетово, со помош на експлозивна направа која била поставена на кровот. Оваа партија исто така изнесе голем број обвиненија во врска со заплашувања или други видови на измама на гласачите, вклучувајќи упатување закани по нивното вработување или по бенефициите што ги добиваат; меѓутоа ниту едно од нив не беше потврдено од страна на властите, ниту пак беше предмет на формален приговор.

Медиумска покриеност на вториот круг

Информациите во врска со вториот круг повторно беа широко достапни во текот на вториот круг. Во текот на овој период, електронските и печатените медиуми особено се фокусираа на прашањето на одзивот во вториот круг, и на тоа дали главните етнички албански партии ќе ја дадат поддршката за двата македонски кандидати.

Јавниот радиодифузер МТВ1 им овозможи на претседателските кандидати време за нивните кампањи без никаква надокнада. Дополнително МТВ1 закажа тркалезни маси со учесници од цивилното општество. Претставници на НВО, економисти, истакнати интелектуалци и политички експерти беа поканети да дискутираат во врска со импликациите од овие избори. Планираните дебати на овој канал беа откажани бидејќи двата кандидати решија да земат учество во ТВ дуел на приватната ТВ А1.

Приватните радиодифузери ТВ Сител и ТВ А1 обезбедија општо избалансирано покривање за обата кандидати. Покривањето на претседателските кандидатури на приватните радиодифузери со национална концесија главно се концентрираше на сегменти во вестите. Користениот тон во текот на покривањето од страна на овие електронски медиуми беше во најголем дел неутрален.

Печатените медиуми имаа еднаков тренд во текот на двата круга. Додека просторот кој беше посветен на активностите од кампањите на кандидатите се намалуваше, почнаа да се појавуваат повеќе статии со аналитички пристап кон изборите.

Некои од весниците кои беа набљудувани му даваа повеќе простор на Г-дин Црвенковски отколку на Др. Кедев. Меѓутоа, дел од просторот посветен на кандидатот од СДСМ содржеше негативни коментари.

Кедев забележително го намали обемот на платен простор во набљудуваните весници во споредба со првиот круг. Од друга страна, ВМРО-ДПМНЕ продолжи со негативната кампања во печатените и електронските медиуми преку платена програма против Црвенковски.

Приговори и жалби

По првиот круг на избори, ДПА поднесе 16 приговори, а ВМРО-ДПМНЕ 11 приговори (кои беа споени во 8 приговори од страна на ДИК) во врска со наводни неправилности во 113 избирачки места (од 2.973 низ целата земја), и во барем една Општинска изборна комисија. Фактот што судиите назначени со согласност на политичките партии гласаа на униформен начин, исто како членовите назначени од страна на партиите, т.е. гласање „по партиска линија“, повторно покренува дополнителни прашања во врска со независноста на судството, поврзано со начинот на назначување на судиите во изборната администрација.

ДИК ги поврза отфрлањата на приговорите во согласност со одреден број на законски основи, меѓутоа во голем степен не ги објасни причините за тоа. Една од основите за донесувањето на овие одлуки е Член 100 од основниот Закон за парламентарни избори, кој одредува дека при одредени типови на неправилности ќе биде одлучено

поништување на гласањето само ако бројот на гласови за кој станува збор е доволен за да влијае врз резултатот на гласањето во таа област (што во случај на претседателските избори е целата земја.) При спроведувањето на овој критериум ДИК го разгледа влијанието на секој приговор посебно, и не се осврна на вкупното влијание на наводните неправилности.

Со тоа што веднаш ги отфрли приговорите, ДИК овој пат, на некој начин, зазема различен пристап за разлика од 2002 г. – кога ограничен број на приговори беа прифатени, меѓутоа не постоеше одлука за повторување на изборите. Во дополние, треба да се истакне фактот дека Член 100 е всушност одредба која го прави поништувањето задолжително само во одреден и ограничен број на случаи. Меѓутоа, во врска со доставените приговори, изгледа дека ДИК се потпираше на овој член за да ги отфрли сите приговори, без разлика на степенот на важност, т.е. приговорите за кои поништувањето не би можело јасно да се бара според закон.

Всушност ДИК според општите услови од Амандманите мора „да ја обезбеди законитоста при подготовката и спроведувањето на изборите...“ и „да одлучува во врска со приговорите“. ДИК исто така ги донесе своите одлуки во согласност со гореспоменатите основи при отфрлањето на приговорите поради недостаток на докази, меѓутоа таа всушност не ги разгледа достапните докази, ниту пак укажа на тоа какви докази би биле задоволителни. ДИК исто така отфрли и голем број приговори поради необезбедување на забелешки во записниците од страна на партиите, на избирачките места или во Општинските изборни комисии.

Во жалбена постапка, Врховниот Суд го потврди отфрлањето на сите приговори. Судот ја прифати основата по која ДИК решаваше и слично на тоа се воздржа од разгледување на доказите.

Домашни набљудувачи

Повеќе од 4000 домашни непартиски набљудувачи од девет различни НВО се регистрираа како набљудувачи на вториот круг на изборите. Набљудувачите на ОДИХР известија дека повеќе од половина од вкупниот број на избирачки места беа покриени од страна на статични тимови. Најголемата набљудувачка група беше МОСТ, која на терен распореди повеќе од 3200 набљудувачи и повторно спроведе паралелно сумирање на резултатите.

МОСТ исто така одржа конференции за печатот во текот на денот на изборите и привлече внимание во врска со одзивот како и во врска со избирачките места каде нивните набљудувачи биле сведоци за преполнување на гласачките кутии. Широката распространетост на домашните набљудувачи ја зголеми транспарентноста на изборниот процес.

Ден на изборите – втор круг

На денот на изборите, 290 набљудувачи на ОБСЕ посетија над 1400 избирачки места во сите 34 области покриени од Општинските изборни комисии. Свкупната оценка на

процесот на отворање на избирачките места беше позитивен (добар или многу добар во 89 насто од набљудуваните избирачки места). Процесот на гласање исто така беше оценет како општо позитивен, од добар до многу добар во 92 насто од набљудуваните избирачки места. Во некои делови од земјата, особено во јужниот и источниот дел, набљудувачите забележаа подобрување во однос на првиот во вториот изборен круг. Меѓутоа, во некои области процесот беше сериозно нарушен со преполнување на кутии, гласање за други лица и заплашување.

Цврсти докази за преполнување на гласачки кутии – драстично поголем број на издани гласачки ливчиња во споредба со потписите во гласачкиот список или цели купчиња гласачки ливчиња заедно преклопени во гласачката кутија – беа пријавени во значителен број (4 насто) од набљудуваните избирачки места. Бројни случаи на преполнување на гласачки кутии беа пријавени во регионите покриени од Општинските изборни комисии во Дебар, Гостивар, Кичево, Гази Баба, Струга, Куманово, Центар, Чаир, Кисела Вода, Струга и Тетово. Беа пријавени изолирани инциденти во регионите покриени од Општинските изборни комисии во Прилеп и Велес.

Гласање за други лица беше пријавено во 3 насто од набљудуваните избирачки места. Постојат извештаи за идентични потписи ставени во гласачкиот список – што исто така упатува на можно преполнување на гласачки кутии или гласање за други лица – во 6 насто од набљудуваните избирачки места. Во 4 насто од набљудуваните избирачки места, гласачите не се потпишувале секој пат во гласачкиот список а во 4 насто од избирачките места гласачите воопшто не се потпишувале во списокот. Членовите на Избирачките одбори не ги проверувале исправите за идентификација на гласачите во 5 насто од набљудуваните избирачки места а невидливиот спреј не бил употребуван на палците на гласачите во 6 насто од случаите. На тој начин беше занемарен еден важен механизам на заштита против преполнување на гласачките кутии и гласање за други лица. Тајноста на гласањето не се почитувала во 6 насто од набљудуваните избирачки места.

Исто така загрижува пријавениот степен на заплашување во и околу избирачките места. Во некои избирачки места гласачите активно биле обесхрабрувани да гласаат. Во други пак, заплашувањето било насочено против членовите на Избирачките одбори, домашните набљудувачи и претставниците на кандидатите. Во еден посебен сериозен инцидент кој се случи во Тетово, група вооружени лица вклучувајќи и истакнати членови на ДПА ја оштетија гласачката кутија во избирачкото место 2050 во Синичани а потоа биле приведени од страна на полицијата на избирачкото место 1926 во Тетово каде ги спречувале луѓето да гласаат. Исто така постојат извештаи за вооружени лица во регионот околу Скопје, а беа пријавени и физички пресметки на три избирачки места. Меѓународните набљудувачи беа спречени да набљудуваат на неколку избирачки места.

Процесот на затворање и пребројување на гласовите беше набљудуван во 112 избирачки места. Во 24 насто од овие избирачки места, процесот беше пријавен како лош или многу лош. Бележиме пораст во споредба со првиот круг кога оваа бројка изнесуваше 8 насто. Проблемите во одреден дел се поврзани со непознавање на постапките, особено во врска со порамнувањето на бројот на гласови. Во 41 насто од

овие избирачки места не се користел бројот на потписите на списокот за да се одреди бројот на гласачи кои гласале.

Главните механизми на заштита не се почитуваа во текот на процесот на пребројување на гласовите. Во 25 насто од набљудуваните избирачки места, гласачките ливчиња не биле покажувани на сите членови на Избирачкиот одбор, претставниците на кандидатите или набљудувачите. Во 61 насто од случаите не била истакната копија од Записникот бр. 14 во избирачкото место. Во 12 насто од набљудуваните избирачки места, Избирачките одбори имале проблеми со пополнување на записниците. Набљудувачите известија за намерно фалсификување на резултатите во 8 насто од избирачките места. Ова е во дополнение на фактот дека во 92 насто од случаите членовите на Избирачките одбори не ги потпишале записниците. Треба да се истакне, дека во 8 насто од избирачките места каде се набљудуваше затворањето и пребројувањето на гласовите, на набљудувачите не им беше дозволено да набљудуваат.

Мисијата го набљудуваше процесот на сумирање на резултатите во 29 од 34 Општински изборни комисиии. Постои забележително подобрување на процесот во споредба со првиот круг. Во 27 од вкупно 29 ОИК, сумирањето беше пријавено како добро или многу добро.

*Оваа изјава исто така е достапна и на македонски јазик
Меѓутоа, текстот на англиски јазик претставува единствена официјална верзија*

ИНФОРМАЦИИ ЗА МИСИЈАТА И БЛАГОДАРНОСТ

Амбасадорот Фридрих Бауер е Шеф на долгорочната набљудувачка мисија на изборите на ОБСЕ/ОДИХР.

Набљудувачката мисија на изборите ја објавува оваа изјава пред конечната потврда на изборните резултати и пред целосното анализирање наодите од набљудувањата на Набљудувачката мисија на изборите. ОБСЕ/ОДИХР ќе објави сеопфатен извештај кратко време по завршување на изборниот процес.

Оваа изјава е заснована на набљудувањето на подготовките на изборите и кампањата од страна на 10 изборни експерти на Набљудувачката мисија на изборите на ОБСЕ/ОДИХР, стационирани во Скопје и 18 долгорочни набљудувачи распоредени во девет региони од 27 март наваму. Изјавата исто така ги содржи наодите за самиот ден на вториот круг од изборите од страна на 290 краткорочни набљудувачи, кои известуваа од над 1200 избирачки места од вкупно 2.973 низ целата земја

Набљудувачката мисија на изборите сака да ја изрази својата благодарност до Министерството за надворешни работи, Државната изборна комисија и другите власти, за нивната соработка и помош во текот на спроведувањето на набљудувањето.

За сите други информации, ве молиме контактирајте со:

- Г-ѓа. Урдур Гунарседотир, портпарол на ОБСЕ/ОДИХР, или Г-ѓа. Холи Рутрауф, изборен советник на ОБСЕ/ОДИХР, во Варшава (Тел.: +48-22-520-0600);

Адреса: Ул. Македонија, 19
Макошпед зграда, четврти спрат
Скопје

Тел.: +389 (0)2 32 18 290
Факс: +389 (0)2 32 18 299
e-mail: office@eom.org.mk